

Maatschappelijk geëngageerde kunst.

'People who enjoy waving flags don't deserve to have one.'
Banksy

'Kunst en revolte zullen slechts met de laatste mens sterven'
Albert Camus

Modefotografie en klassieke schilderkunst.

Steven Meisel zorgt in 2007 voor controverse wanneer hij een modereportage maakt voor de Italiaanse Vogue. In de fotoreeks 'Make Love Not War' beeldt hij vuile, zwetende soldaten af in een oorlogszone terwijl ze in suggestieve houdingen poseren met vrouwelijke modellen. Ze rollen door het slijk. Ze feesten en meten elkaars krachten in de barakken. Op één foto poseren de vrouwen zelfs met ontblootte torso.

Een ploeg van een zestigtal personen werkten mee aan wat sommigen een artistiek meesterwerk noemen. Maar daarover bestaat er dus nogal wat twijfel. Onethisch volgens sommigen. Kritikasters zeggen dat Meisel met zijn werk de oorlog in Irak te glamoureuus in beeld brengt. Feministen noemden de reeks propaganda met licht erotische toets, een voorbeeld van wansmaak. Nochtans zijn we deze tijd wat oorlogsbeelden in de media betreft één en ander gewoon. Of is het omdat we zulke beelden in de context van een modemagazine niet verwachten dat er zo emotioneel op wordt gereageerd.

Toch mag, en gelukkig maar vind ik, modefotografie meer zijn dan alleen maar mooie beelden van mooie mensen. Modefotografie mag raken aan heersende maatschappelijke problemen en taboes doorbreken. Ik denk dat juist door dit fenomeen de modefotografie zichzelf op een hoger niveau tilt. En extra inhoud kan krijgen.

Meisel is niet de enige die zich bedient van maatschappelijke fenomenen voor zijn reportages. David LaChapelle fotografeert zijn modellen tegen een achtergrond van vliegtuigrampen en aardbevingen.

Mag modefotografie flirten met oorzaken van menselijk lijden?

Kan het op die manier geen maatschappelijke discussie los weken?

Het duidelijkste voorbeeld in dit kader is ongetwijfeld het werk van Oliviero Toscani.

Hij kreeg in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw 'carte blanche' van het modemerkt Benetton voor hun publiciteitscampagnes. 'United Colors of Benetton' kreeg binnen de kortste keren internationale aandacht door het maatschappelijke, controversiële en provocerende karakter van de beelden. Toscani koos steeds sociale hete hangijzers voor zijn foto's zoals aidsproblematiek, racisme, religie en oorlogsgeweld. In sommige landen werd de verspreiding van de Benetton reclames verboden.

In een aantal aspecten vind ik dat de 'Make Love Not War' reeks van Meisel raakpunten heeft met het schilderij 'Le peuple guidant la liberté' van Delacroix. Hetzelfde kleurenpalet om de

groezeligheid van het strijdtoneel weer te geven. Diagonale richtingen in de compositie. De vlag die een centrale plaats krijgt. Topless vrouwen. Het controversiële karakter van het tafereel.

'De Vrijheid leidt het volk' is wellicht het bekendste van alle revolutionaire schilderijen. Delacroix schilderde het ter nagedachtenis van de Parijse Julirevolutie van 1830, toen de Franse middenklasse in opstand kwam tegen koning Karel X. Marianne, het nationale symbool van Frankrijk, draagt de vlag van de Revolutie, gesteund door krijgers uit verschillende sociale klassen. Burgers staan naast arbeiders. Het tafereel speelt zich af op een barricade. De halfnaakte Marianne roept referenties op aan Griekse godinnen en staat op gesneuvelde vrijheidsstrijders. Marianne is een nationaal symbool van Frankrijk geworden. Ze symboliseert de 'Triomf van de Republiek' de Vrijheid en de Rede en is de overwinning van een nieuwe politieke koers op de oude. Haar profiel staat op het officiële wapen van het land, staat op de Franse euro munten en postzegels. Ze stond vroeger ook op de Franse munten en bankbiljetten. Dit schilderij werd heel populair. De Franse regering kocht het schilderij van de schilder maar is nooit echt tentoongesteld. De regering was bang dat ze daarmee mensen zouden opruien. Het werd verwijderd uit het Palais de Luxembourg omwille van de rebelse politieke boodschap. Na een aantal omzwervingen kwam het uiteindelijk in het Louvre terecht.

Hoe komt het dat wij als toeschouwer momenteel niet meer gechoqueerd worden door werk van Delacroix maar nog wel door fotoreportages zoals die van Meisel?

Think Global, Act Local.

Politiek georiënteerde kunst is ontzettend toegenomen in landen en streken die tot voor kort te maken hadden met de onrechtvaardigheden van totalitaire regimes. Dictaturen hebben altijd hun hand gelegd op de artistieke vrijheid. Van Hitler over Stalin tot Mao. Sommige hedendaagse kunstenaars uit zulke regio genieten ondertussen wereldfaam door hun deelname aan internationale kunstmanifestaties zoals bijvoorbeeld de Documenta in Kassel terwijl ze in hun thuisland nauwelijks kunnen exposeren. Strikte gouvernementele censuur bestaat nog steeds. Kunstenaars gaan in die landen vaak op zoek naar alternatieve en meer ondergrondse tentoonstellingsmogelijkheden. De geschiedenis van een land is dikwijls erg overeenkomstig de persoonlijke geschiedenis van een kunstenaar. De vader van de Gao Brothers was een slachtoffer van de Culturele Revolutie, en zijzelf mochten gedurende een periode van veertien jaar China niet verlaten. Ondertussen hebben zij wel via het internet wereldwijde performances georganiseerd. Sommige kunstenaars die opgroeiden tussen twee culturen gaan de eigen roots op kritische manier bevragen. Shirin Neshat die op zeer jonge leeftijd vanuit Iran naar de Verenigde Staten immigrerde stelt in haar werk steeds vragen bij de positie van de vrouw in haar geboorteland.

I revolt, therefore I am.

Rebelse kunst bestaat reeds geruime tijd. Denk maar aan Goya. De hele avant-garde beweging wordt gekenmerkt door het verleggen van grenzen en het schoppen tegen de schenen van de goegemeente en het omver halen van heilige huisjes. Kunst gaat al lang niet meer uitsluitend over afbeelden en esthetiek. Al sinds de Verlichting niet meer.

Wat is het belang vandaag nog, nu het tijdperk van de grote 'ismen' voorbij is, van politieke kunst? We zijn allemaal kinderen van Marx en Coca-Cola. We leven in een tijd van anti globalisering. Sinds september 11 is er een wereldwijde 'war on terror' ontstaan en een manipulatie door het

creëren van angst. 'Fear is a weapon of mass destruction' zingt Maxi Jazz, zanger van Faithless. Nieuwe vormen van onrechtvaardigheid en ongelijkheid werden geboren. Spanningen tussen culturen groeien. Politieke partijen bespelen dit fenomeen. Er is het verschijnsel van de klimaatverandering. We gaan van de ene financiële crisis naar de andere. Big brother is watching us zoals nooit voordien. Marketing en economie gaan de politiek meer en meer dirigeren. De mot zit in ons democratische liberale kapitalistische systeem. We worden continu bestookt met reclame. Een groeiende toeristische sector belooft ons steeds nieuwe paradijzen en avonturen. Geavanceerde communicatiemiddelen liggen binnen het bereik van een groeiende groep mensen. De wereldbevolking groeit razendsnel. De budgetten die de media uittrokken voor onderzoeksjournalistiek verkleinen waardoor die in de handen komt van hackers en kunstenaars. Maar tegelijkertijd hebben we ook meer vrije tijd. We eten gevarieerder dan ooit. We leven langer. We beschikken over sociale vangnetten. We kunnen keuzes maken als nooit voordien. We kiezen onze partners en studies. We kunnen het menselijk lijden te verzachten. Het culturele aanbod is nog nooit zo groot geweest.

Tegen deze achtergrond van snelle sociale veranderingen neemt de kunstenaar andere posities in dan vroeger. In hun projecten handelen ze als journalisten, ruimtelijke planners, filosofen, waarzeggers, ooggetuigen, commentatoren en activisten. Alternatieven worden voorgesteld door grenzen te verleggen en door provocatie. In de werken ontdekken we libertijnse, anarchistische, autonome, ecologische, feministische, communistische en humanistische ideeën. De waaier aan strategieën is zo groot als de waaier aan gedachten. Sommigen ageren solo, anderen omringen zich met medestanders om dingen uit te bouwen. Beuys is een mooi voorbeeld in dit kader. Een creatieve duizendpoot die actief is als denker, kunstenaar, sjamaan, wereldverbeteraar, activist, pedagoog stelt dat kunst de hogere vormen van de menselijke samenleving moet provoceren. De grenzen tussen sociaal en politiek activisme en artistieke daden vervagen hier en daar. Kunst begeeft zich niet enkel meer naar de muren van galeries en musea maar kiest zeer bewust de straat, de publieke ruimte en de confrontatie met anderen.

Evoluties, tendensen en strekkingen volgen zich zeer snel op. Wat vandaag alternatief gevonden wordt kan morgen 'mainstream' zijn. Om dit aan te tonen...

SNEL EEN LIJSTJE VAN DINGEN DIE DE LAATSTE VIJFTIG JAAR ALS EXTREEM SUBVERSIEF WERDEN GEZIEN: ROKEN, LANG HAAR VOOR MANNEN, KORT HAAR VOOR VROUWEN, BAARDEN, MINIROKKEN, BIKINIS, JAZZ MUZIEK, ROCK MUZIEK, PUNK, REGGAE, RAP, TATTOOS, OKSELHAAR, GRAFITTI, PIERCINGS, STRAKKE KLEDING, GEEN BH DRAGEN, HOMOSEKSUALITEIT, MARIHUANA, GESCHEURDE KLEREN, HAAR GEL, ZWARTEN, MOHICANEN, GEBOORTEBEPERKING, ORGANISCH VOEDSEL, ARMY BOOTS, MODERNISME, INTERRACIALE SEKS. VANDAAG KAN JE ELK ITEM TEGENKOMEN IN EEN GEMIDDELDE MTV PRODUCTIE.

Rebellie en avant-garde worden gerecycleerd door de consumptiemaatschappij. Overblijfselen en tekens van revolutie worden reliëken en fetisjen die in ruil voor geld van eigenaar veranderen. Kunst dient iets tastbaars te zijn, anders kunnen we het niet kopen, verzamelen en restaureren. Zakenmensen omringen zich soms graag met uitdagende kunst omwille van de status. Ze geeft gestalte aan hun daadkracht, energie en durf. Ze willen een stukje revolutionaire chic om aan de muren van hun living te hangen. Er is een conversie ontstaan van de burgerlijke, republikeinse structuren naar een absolutisme van de superrijken die een controle over de kunst krijgen zoals in de tijden van de Medicis. Hoe meer een kunstenaar deze maatschappelijke ontwikkeling aanklaagt in zijn werk, hoe meer we hem in ons hart sluiten. Denk maar aan Banksy.

Welke rol is er nog weggelegd voor sociaal geëngageerde kunst. KAN KUNST DE WERELD REDEN. Blokletterde Antwerpen toen het culturele hoofdstad was. Kunst weigert wel meer en meer slechts een decoratief element te zijn. Kunst vandaag wil het systeem infecteren of lachen met absurditeiten van het establishment. Kunst krijgt een functie van hofnar. Met een enorme vrijheid mag ze het over alles hebben maar ze mag de koning niet ontronen. Kunstenaars accepteerden dat

ze niet kunnen vluchten van het kapitalistische systeem maar er eerder deel van zijn. Maar net zoals bij 'Greenpeace' kunnen geweldloze manifestaties machtig worden. Sterke beelden kunnen een menigte aan het denken zetten. Kunst kan symbolische 'terreur' worden. De scheidingslijn tussen radicaal links terrorisme en kunst kan vaag worden, het verschil zit hem voornamelijk in geweldloosheid. Er ligt een sociale verantwoordelijkheid bij de geëngageerde kunstenaar. Hij dient zich af te vragen welke informatie of sensatie hij de toeschouwer wil bezorgen. Want kunst gaat niet alleen over het 'ding an sich' maar communiceert met zijn publiek. Daardoor zien we in meer totalitaire regimes kunstenaars nog steeds achter tralies verdwijnen.

Als kunst de wereld dan toch niet kan redden moeten we dan als kunstenaars niet gaan staken? Natuurlijk niet want kunst gaat over het sublimeren en transformeren van onszelf. Creatieve processen geven zin aan het leven. Kunst voert ons weg van onze dagelijkse beslommeringen met een gigantische 'Hoera we leven nog'-kreet. De kunstenaar definieert zich als individu in de wereld door zijn productie.

IK VRAAG MEZELF AF HOE IK EEN REEEL DEEL VAN DE WERELD KAN ZIJN, ZOALS DIE ZICH VOORDOET EN ZOALS WE HEM BELEVEN? DOOR HETGEEN WE MAKEN EN DOOR HET EEN PLAATS TE GEVEN COMMUNICEREN WE MET MENSEN. WE NODIGEN HEN UIT OM EEN DEEL TE WORDEN VAN DEZE ERVARING. WE KOMEN MET DINGEN AAN VANUIT HET NIETS EN ZIJ VRAGEN ZICH AF “WIE BEN JIJ. WAAR KOM JIJ VANDAAN. WAT IS DAT?” EN WE MAKEN IETS DAT DEEL IS VAN HET DAGELIJKS LEVEN OP EEN PLAATS WAARVAN MENSEN NIET HADDEN VERWACHT DAT ZE HET DAAR OP EEN HEEL ANDERE MANIER ZOU DEN TEGENKOMEN. Vrij naar Swoon.

Enkele kunstenaars als voorbeeld en hoe zij omgaan met sociale en politieke gegevens.

Barbara Kruger (°1945) imiteert reclamestrategieën waarop ze haar eigen artistieke stempel drukt, zwart, wit en rood en haar favoriete lettertype: Futura Bold Italic. De beelden worden geprint op grote formaten vinyl. De onmiddellijk te herkennen stijl en agressieve toon versterken de kracht van het visuele. In haar ruimtelijke installaties gebruikt ze muur, vloer en plafond waardoor het niet meer mogelijk is om weg te kijken. In de jaren tachtig hield ze op met exposeren in institutionele ruimten en ging in de openbare ruimte werken met postercampagnes en reclameborden. In haar teksten kom je vaak 'You', 'We', 'I' tegen. Inhoudelijk gaat haar werk over feminisme, macht, controle en consumentengedrag. Ze wordt samen genoemd met andere postmoderne feministische kunstenaressen zoals Jenny Holzer, Sherrie Levine, Martha Rosler en Cindy Sherman. Ze leeft en werkt in New York en Los Angeles.

De nog niet zo lang geleden overleden **Christo** en zijn vrouw **Jeanne Claude**(°1935), maakten samen gigantische installaties die enerzijds aansluiten bij de conceptuele kunst en anderzijds de land art. Met die werken wilden zij inspelen op environment en architectuur. Zij pakten gebouwen in zoals de 'Reichstag' en de 'Pont Neuf' met doeken en touwen en gaven op die manier een zeer monumentaal karakter aan zowel de architectuur als het eigen werk. Soms gingen ze in de natuur aan het werk zoals met het project 'Running Fence' en de ingepakte eilanden. Hun projecten hadden een zeer tijdelijk karakter en ze stonden er op dat na afbraak alles perfect terug in zijn

oorspronkelijke staat verkeerde. Sommige aanvragen voor projecten namen ettelijke jaren in beslag en kostten een fortuin. Door het exposeren en verkopen van schetsen, foto's, tekeningen en documenten trachtten zij de zaak te financieren. Heel het arbeidsproces en het contact met anderen, zowel arbeiders, assistenten, ingenieurs als bureaucraten, was voor hen een belangrijk en wezenlijk onderdeel van het werk. Het is vooral hierin dat het sociale karakter zich bevindt. De projecten haalden de wereldpers en trokken een groot aantal bezoekers aan.

AES+F is een groep Russische kunstenaars die hun wortels hebben in grafisch ontwerp, architectuur en fotografie en die sinds de tachtiger jaren van vorige eeuw zijn gaan samenwerken. Door zich te bedienen van nouveau riche elementen geven ze een sociaal kritisch karakter aan hun kunst. Bekend van hen is 'The Feast of Trimalchio' waarin ze op een satirische wijze beelden maken die gaan over onderdanigheid en macht en waarmee ze zich linken aan klassieke academische historieschilderkunst. In 1996 starten ze met hun 'Islamic Project' waarin ze de Westerse attitude ten opzichte van de Islam bekritisieren. Het in vraag stellen van de media is een terugkerende inspiratiebron voor hen. In 1998 bijvoorbeeld maken ze een serie foto's met als titel 'Who Wants To Live Forever'. Een beeltenis van Princes Diana onder het bloed zetten ze op een losgerukte autozetel. In 'Last Riot' uit 2005 maken ze grote panoramische fotomontages en ensceneringen die referenties oproepen met de wereld van de videogames. De protagonisten bevinden zich in apocalyptische gevecht scenes. Of zijn het misschien dans scenes? Toch is er geen druppel bloed te zien in de foto's. De poses zijn erg nadrukkelijk en gemaakt.

WIJ VINDEN DAT DE HEDENDAAGSE BEELDCULTUUR ERG GELIJKEND IS MET DIE VAN DE BAROK: ALLES IS EXTREEM EXPRESSIEF, FIGURATIEF EN ZEER VISUEEL EN TEGELIJKERTIJD OOK ERG DECADENT.

Zeggen ze zelf.

Inigo Manglano-Ovalle (°1961) maakte in 2007 zijn installatie 'Phantom Truck' die in hetzelfde jaar op de Documenta in Kassel werd getoond. Als toeschouwer moest je je ogen laten wennen aan het halfduister van de ruimte maar dan zag je een grote truck opdoemen. De vrachtwagen was een replica op ware grote van een mobiel biologisch wapenlabo overeenkomstig de beschrijving van gelijkaardige trucks in een rapport aan de Verenigde Naties dat in 2003 werd voorgelegd aan Collin Powell net na de invasie van de Verenigde Staten in Irak. Het rapport moest de Amerikaanse inval rechtvaardigen. In werkelijkheid werden de mobiele labo's met vernietigingswapens nooit gevonden. Tegelijkertijd is Kassel een Duitse stad met een verleden in de wapenindustrie.

Khaled Hourani geboren in 1965 in Hebron (Palestina), leeft in Ramallah. Op 24 juni 2001 opent een unieke tentoonstelling in de IAAP (International Academy of Art Palestine) in Ramallah. Een origineel schilderij van Picasso werd voor de eerste keer in de geschiedenis in de Westbank getoond. 'Buste de Femme' (1943) uit de collectie van het Van Abbemuseum in Eindhoven. Het werk werd gemaakt in de periode dat Picasso zich met een aantal zeer expressieve werken uitsprak over de Spaanse burgeroorlog. Tijdens de tentoonstelling vonden een aantal 'Picasso Talks' plaats. Het idee kwam van kunstenaar Khaled Hourani die directeur van het IAAP is. Tegelijkertijd ging in Jeruzalem een tentoonstelling door met interpretaties van studenten van 'Buste de Femme'. Het schilderij werd vanaf zijn aankomst in Palestina continu zwaar bewaakt door soldaten. Voor Documenta 13 in 2012 maakte Hourani met twee collega's een videofilm over het gebeuren. Een document over de voorbereidende werken, het transport van het schilderij en de eigenlijke

tentoonstelling. Naast de film werd een tekening getoond die een gevangene als postkaart opstuurde naar Hourani op het moment dat het schilderij aankomt in Palestina.

Johan Grimonprez (°1962) maakte in 1997 het werk *Dial H-I-S-T-O-R-Y* voor Documenta 10. Het is een video compilatie van bestaande beelden van vliegtuigkapingen sinds 1970. Het toont de kapers en de manieren waarop de pers berichtgeving gaf aan deze incidenten.

Grupa Twozywo is een Pools duo artistieke autodidacten uit Warschau. De één is leraar en de andere aardrijkskundige. Ze werken nu een twaalfstal jaren samen en behielden hun onafhankelijkheid. Ondertussen maakten zij een aantal grote muurschilderingen, reclamepanelen, posters en textiel, ze illustreerden magazines en boeken en ondernamen acties in de reële en virtuele ruimte. Ondanks hun officiële opdrachten weigerden de kunstenaars om volledig geïstitutionaliseerd te worden. Voor hun projecten werken ze samen met ngo's, musea en de massa media, al hebben deze coöperaties vooral een praktisch karakter. Ze hebben lage productiekosten omdat ze met goedkope technieken werken en er een 'do-it-yourself' mentaliteit op na houden.

De stem van een vrij, kritisch individu die zijn plaats opeist in het publieke discours is een belangrijke en weerkerende factor in het werk van Twozywo. Ze bedienen zich van de beeldtaal van propaganda en advertentie. Maar laten zich ook inspireren door de design van verpakkingsmaterialen voor consumptiegoederen en iconografie uit het stedelijk landschap. De expressieve kracht gaat uit van de synergie tussen tekst en beeld. Bijvoorbeeld de letter K ziet er uit als een kalasnikov, als twee personen elkaar beschieten dienen letters als kogel en eronder de tekst 'We will kill you with words'. Typografie is voor hen een medium om macht te krijgen over taal. Op die manier kunnen ze ook met het grote publiek communiceren over de hoofden van het intellectuele en culturele establishment heen. We zouden hun werk reflectieve antipropaganda kunnen noemen, die macht aan het schilderen wil geven en kritische potentie aan de ambiguïteit van woorden. Ze eisten een plaats op die voordien niet behoorde tot de strategie van de kunstwereld. Ze zitten tussen street art, visuele poëzie en reclameslogan.

Bronnen.

'Art & Agenda. Political Art and Activism' uitgegeven door Gestalten, Berlijn 2011. ISBN 978-3-89955-342-0

'Urban Interventions. Personal projects in public spaces' uitgegeven door Gestalten, Berlijn 2010. ISBN 978-3-89955-291-1